

Federální volby v Belgickém království 2003

MARTIN HABÁŇ*

Abstract: 2003 Federal Elections in Belgium

The article examines May 2003 federal election results in Belgium. These elections send four main messages. First, a comeback of socialist parties (PS, SP.A-Spirit), which are the main winners of these elections, is evident. Second, ecological parties (Ecolo, Agalev) suffered a big loss. Third, the Flemish populists party Flemish Block (Vlaams Blok) is again gaining power. Fourth, a stable government will be formed in Belgium.

Keywords: Belgium, federal election, political parties, Flemish Block, Guy Verhofstadt

1. Úvod

Ministerský předseda Guy Verhofstadt svolal na 18. května 2003, měsíc před původně plánovaným datem, parlamentní volby. „*Myslím, že tento den je pro volby lepší než 15. červen, kdy probíhají školní zkoušky a lidé se připravují k odjezdu na prázdniny.*“ řekl premiér na ospravedlnění této změny data. Celá Evropa vždy sleduje klání politických stran a koalic v této zemi, ať již proto, že je Belgie a její hlavní město Brusel sídlem center Evropské unie a Severoatlantické aliance či z jiného důvodu, kterým je neustálý růst podpory pravicově-populistické strany Vlámský blok. Belgické volby jsou velmi zajímavé také díky existenci dvou naprosto rozdílných stranických systémů – vlámského a valonského. Tato analýza se bude snažit obsáhnout především složitý stranický systém Belgie, průběh volební kampaně a situaci před volbami, ale také volební výsledky a formování nové vlády.

2. Volební systém

Volby do obou komor belgického federálního parlamentu (Poslanecká sněmovna a Senát) probíhají každé čtyři roky. V Belgickém království se již od roku 1899 využívá systém poměrného zastoupení využívající D'Hondtovu formuli přepočtu hlasů na mandáty. Účast ve volbách je povinná, což znamená, že se voleb pravidelně účastní více než 90 % oprávněných voličů. Projevuje se to však i vyšším počtem odevzdaných neplatných hlasů (nezřídká dosahuje až 7 %). Voliči mohou upravovat volební lístky, a to jak prostřednictvím přidělování prefe-

*Autor je studentem Katedry mezinárodních vztahů a evropských studií a Katedry politologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, e-mail: sanmarco@mail.muni.cz

renčních hlasů, tak nahrazováním a doplňováním jmen kandidátů. V roce 1993 bylo sníženo pasivní volební právo na 21 let, když před touto novelou bylo stanoveno na 25 let. Od dokončení federalizace země probíhají volby ve 20 volebních obvodech. Velikost volebních obvodů pro volby do Sněmovny reprezentantů je určována podle počtu obyvatel; pro volby do Senátu je země rozdělena stejně jako pro volby do Evropského parlamentu – na tři základní volební obvody: Flandry, Valonsko a Brussels-Halle-Vilvoorde. V nich se volí celkem 40 senátorů (a to ve stejném dni, kdy probíhají volby do sněmovny) prostřednictvím dvou volebních sborů – frankofonního a vlámského (tyto sbory jsou funkční i pro belgické volby do Evropského parlamentu). Vlámský volební sbor se podílí na volbě 25 senátorů, frankofonní volí 15 senátorů.

2. Stranický systém, volební koalice a kandidáti¹

Jak již bylo uvedeno v úvodu tohoto článku, belgické volby jsou zajímavé také díky existenci dvou naprosto rozdílných stranických systémů – vlámského a valonského. To, jaké je složení federálního parlamentu a jaké strany se podílí na federální vládě, je dáno právě tímto rozdílem stranických systémů Vlámska a Valonska. Přestože zde dnes existuje zásadní rozdíl v tom, jak jsou jednotlivé stranické systémy sestaveny, nesmíme zapomenout, že tyto „regionální stranické systémy“ začaly vznikat teprve na počátku 80. let minulého století, kdy se začaly prohlubovat spory mezi holandsky a francouzsky mluvící částí obyvatelstva a byl započat proces federalizace Belgie, který vedl také k jazykové diferenciaci (štěpení) stran. Tento rozpad jednotného „belgického“ stranického systému zpočátku nebyl nijak viditelný, neboť formace pouze změnilly názvy (mnohdy ani to ne), programy zůstaly totožné a chování voličů v oddělených komunitách bylo velmi podobné. Na konci 80. a především pak na začátku 90. let však nastala změna a regionální stranické systémy přestaly být mnohdy navzájem kompatibilní.

Stranickému systému Valonska dominovaly dvě hlavní strany – *Křesťansko sociální strana* (Parti Social Chretien, PSC) a *Sociální strana* (Parti Socialiste, PS). Křesťansko sociální strana se postavila do role „národní strany“, za což však zaplatila velkým úbytkem voličů (pokles z 10 % na 5 % hlasů v celonárodním měřítku), ke kterému však přispěl i růst vlivu valonských liberálních stran. V roce 2002² strana změnila svou programatiku a přijala název *Humanistické demokratické centrum* (Centre Démocrate Humaniste, CDH). Socialisté ve Valonsku měli vždy lepší pozice a byli lépe organizováni než tomu bylo ve vlámské části a tomu také odpovídaly jejich volební zisky. Valonští socialisté se posunuli na počátku 90. let k obhajobě konceptu autonomismu a získali tak novou generaci voličů, ale i přesto neustále své pozice ztráceli. Za tímto propadem podpory stál opět růst liberálů. Jako všechny ostatní strany, podlehl i liberálové jazykové diferenciaci. V roce 1979 vznikla *Liberálně reformní strana* (Parti Reformateur Liberal, PRL), která brzy nato začala spolupracovat s regionálními stranami typu bruselské *Frankofonní demokratické fronty* (Front Démocratique des Francophones, FDF) či valonského *Občanského hnutí pro změnu* (Mouvement des Citoyens pour la Changement, MCC) a její volební zisky byly stále lepší. Dne 24. března 2002 proběhl ustavující sněm *Reformního hnutí* (Mouvement Réformateur, MR), na jehož založení se podílela PRL, FDF a MCC a vznikla tak jednotná a silná liberální strana Valonska. Pokud chceme zevrubně popsat stranický systém francouzsky mluvících Belgičanů, nesmíme opomenout představit ekologickou stranu *ECOLO*

(*Ecologistes confédérés pour l'organisation de luttes originales*), a také extrémně pravicové hnutí *Národní fronta* (Front National, FN), které úzce spolupracuje s francouzskou Národní frontou a jehož cílem je připojení jižní části Belgie k Francii. Tímto jsme vyčerpali popis všech relevantních stran ve valonské části Belgie.

Vlámský stranický systém byl zpočátku velmi podobný tomu valonskému, ale na počátku 80. let se zde objevil fenomén, který svým pozdějším vzestupem na počátku 90. let zcela změnil koncepci stranického systému, ale o tom až níže. I stranickému systému Vlámska dominovaly dvě hlavní strany – *Křesťansko lidová strana* (Christelijke Volkspartij, CVP) a *Socialistická strana* (Socialistische Partij, SP). Mezi těmito stranami však existoval jiný poměr než mezi jejich sesterskými stranami ve Valonsku. Vlámské socialisté nebyli dostatečně silní a museli se více přiklánět ke spolupráci s křesťanskou stranou. V roce 2001 se strana zreformovala, přijala nový název *Alternativní socialistická strana* (Social Progressief Alternatief, S.P.A.)³ a zároveň využila možnost posílit své pozice, když vytvořila, sice poněkud předčasně, volební koalici se stranou *Spirit* (Social, Progressief, Internationaal, Regionalistisch, Integraal-democratisch, Toekomstgericht⁴), která vznikla po rozpadu regionální vlámské liberální (mírně nacionální) strany *Lidová unie* (Volksunie, VU). Křesťanští demokraté jsou stále velmi vlivnou stranou, ale ve volbách 1999 byli těsně poraženi vlámskými liberály z VLD, a proto se snažili svůj program více přiblížit lidem jiného politického myšlení, především pak lidem liberálního myšlení. Strana přijala nový název – *Vlámská strana křesťanských demokratů*⁵ (Christen democratisch en Vlaams, CD&V) a součástí změny image strany byl i nový centristický politický program. Strana se částečně oprostila od svého sociálního základu a posunula se více doprava. Po celou dobu vývoje vlámského stranického systému postupně rostl vliv strany *Vlámské liberálové a demokraté* (Vlaamse Liberalen en Democraten, VLD), tedy uskupení současného ministerského předsedy Guy Verhofstadta. Tato strana v posledních letech vsadila na velmi liberální témata typu legalizace lehkých drog, povolení euthanasie či registrované partnerství dvojic stejného pohlaví a tento program přinášel velké úspěchy⁶. Ve federálních volbách v roce 1999 se stali liberálové nejsilnější stranou ve Vlámsku a tedy i nejsilnější stranou v Belgii⁷. I Vlámové mají samozřejmě svou ekologickou stranu, kterou je *AGALEV – Žít jiným způsobem* (Anders Gaan Leven). Na scéně však existuje ještě jedna formace, která zásadě ovlivňuje systém politických stran ve Vlámsku. Touto stranou je *Vlámský blok* (Vlaams Blok, VB), formace extrémně pravicového ražení, která požaduje oddělení Vlámska od Belgie a vytvoření plně demokratické Vlámské republiky. Blok vede tandem Frank Vanhecke – Filip Dewinter. Své vítězné tažení začala strana na počátku 90. let, kdy jí prudce narůstaly volební preference a brzy nato dosáhla i prvních větších volebních úspěchů. Tradiční baštou Vlámského bloku je město Antwerpen, kde v posledních komunálních volbách získal neuvěřitelných 33 % hlasů. Tento nečekaný úspěch přiměl tehdejšího ministerského předsedu Jean-Luca Dehaena k tomu, aby společně s dalšími „demokratickými“ stranami vytvořil tzv. „cordon sanitaire“⁸ proti této populistické formaci. V mnohých městech provincie Antwerpen, kde strana vyhrála volby, vznikly duhové koalice bez účasti Vlámského bloku, kdy cílem tohoto manévru bylo právě odstavení Bloku od moci. Jenže toto „odstavení od moci“ zapůsobilo na voliče spíše opačně, a tak do voleb 2003 šla strana s tím, že konečně prorazí „cordon sanitaire“ a společně s liberální pravicí bude vládnou Belgií⁹.

Belgie byla od voleb v roce 1999 vedena vládní koalicí Guy Verhofstadta (VLD), která sdružovala Vlámské liberály a demokraty, Reformní hnutí, Sociální stranu, Alternativní

socialistickou stranu, a také Ecolo a Agalev. Necelé dva týdny před volbami však vládní sbor opustili ministři za valonskou ekologickou stranu Ecolo¹⁰. Důvodem se stala neschopnost dosáhnout dohody ohledně 24hodinového využívání letiště v Bruselu. Zelení prosazovali alespoň částečné přerušení nočního provozu na letišti z důvodu klidného spánku obyvatel Bruselu. Tento manévr však měl, dle mnohých komentátorů, stranu Ecolo jen před volbami zvýraznit na veřejnosti, protože prognózy ukazovaly všeobecný pokles podpory voličů pro ekologické „alternativní“ strany.

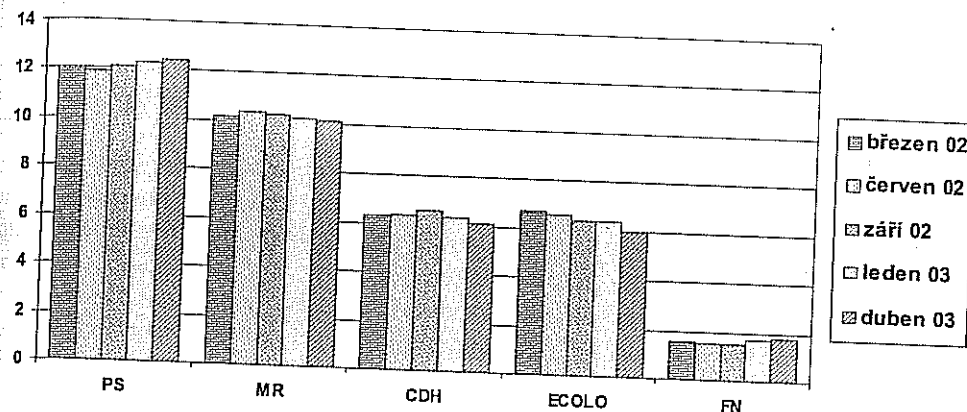
Z pohledu volební kampaně je zajímavé sledovat i to, kdo jednotlivé strany do volebního souboje vedl. Jak je v Belgii vcelku zvykem, žádné překvapení se nekonalo a volebními leadery byli vesměs současní předsedové politických stran (na rozdíl například od sousedního Nizozemí, kde Stranu práce do voleb nevedl předseda strany, ale oblíbený starosta Amsterdamu a zkušený politik). Vlámští liberálové a demokraté byli do voleb vedeni úspěšným a oblíbeným ministerským předsedou Guy Verhofstadtem, který si nedlouho před volbami upevnil svou pozici i tím, že kritizoval zásah spojenců v Iráku. Tato vojenská kampaň je totiž dodnes u belgické veřejnosti považována za nešťastnou. Valonské Reformní hnutí vstoupilo do volebního klání s ministerským tandemem. Duo tvořili ministr zahraničí Louis Michel a ministr financí Didier Reynders. Druhý tandem Frank Vanhecke – Filip Dewinter z Vlámského bloku jsem zmiňoval již výše. Vlámští křesťanští demokraté byli stále ochromeni odchodem svého ex-předsedy Johana van Heckeho¹¹ a za svého nového předsedu a leadera si vybrali nepříliš výrazného Stefaana de Clerka, který však nakonec, k překvapení všech, ve zkoušce velmi dobře obstál. Naproti tomu si Alternativní socialistická strana za svého vůdce zvolila velmi schopného Steva Stevaerta, který jistě svým image a svou organizační schopností pomohl straně k tak výraznému volebnímu úspěchu.

4. Volební preference, volební témata

V Belgii, stejně jako v jiných zemích, se pravidelně provádí výzkumy veřejného mínění ohledně volebních preferencí. Statisticy v této zemi mají velmi zajímavou práci, neboť musí provádět výzkumy jednotlivě ve Vlámsku a Valonsku, a poté přepočítat procentuální zisky na celé území Belgie. Belgičtí voliči jsou známi velkou stálostí své podpory jednotlivým stranám, a proto na výzkumech veřejného mínění můžeme v průběhu roku volebního období zaznamenat jen malé výkyvy voličské podpory.

Pokud budeme pozorně sledovat předvolební průzkumy ve Valonsku, zjistíme, že zde probíhal boj především mezi levicovou PS a pravicovým Reformním hnutím. O třetí místo bojovali opět ideologičtí protivníci – CDH a ECOLO. Tradičně poslední místo, ovšem se stabilní voličskou základnou, si drží extrémně pravicová strana Národní fronta.

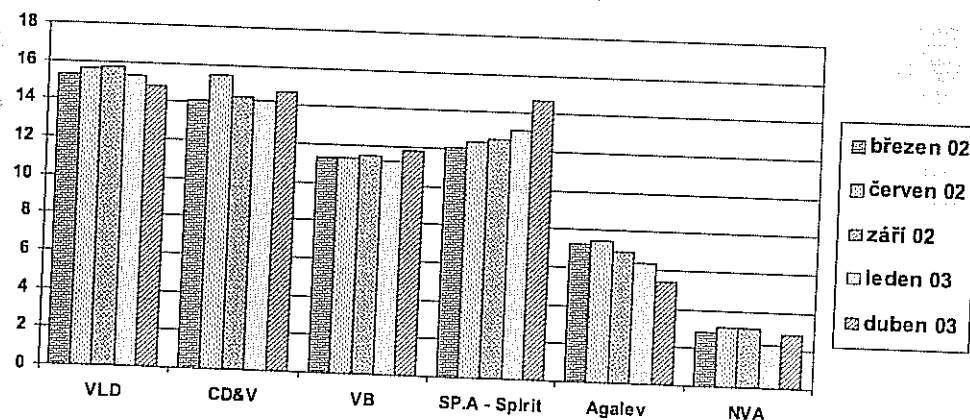
Graf č. 1 – volební preference pro federální volby ve Valonsku (březen 2002 – duben 2003; údaje jsou vedeny v % a přepočteny na federální úroveň)

Pramen: *La Libre Belgique*, 5. květen 2003

Relevantních vlámských politických stran bylo, a pravděpodobně i bude, vždy více než v jižní části Belgie, což je dáno větší aktivitou zdejších občanských hnutí, která zakládají nové politické strany, ale také díky větší fragmentaci systému politických stran. Předvolební odhady jsou podstatně vyrovnanější než ve Valonsku a o první přičky bojuje obvykle více stran – většinou tři až čtyři. Při pohledu na graf je velmi dobře pozorovatelný růst popularity volební kandidátky Alternativní socialistická strana – Spirit (SPA – Spirit), a také pozvolný propad preferencí ekologické strany Agalev. Neustálý nárůst popularity Vlámského bloku byl pro vládní politiky velice nepřijemný, neboť se konečně potvrdilo to, co vedení VLD již tvrdilo několik měsíců – „cordon sanitaire“ prostě nefunguje a Vlámský blok nezastavil.

Graf č. 2 – volební preference pro federální volby ve Vlámsku (březen 2002 – duben 2003; údaje jsou vedeny v % a přepočteny na federální úroveň)

Pramen: *Gazet van Antwerpen*, 2. květen 2003

Hlavním cílem vzniku široké vládní koalice v roce 1999 bylo, jak jsem již uvedl, blokovat jakékoliv další zisky, které by mohly být ve Flandrech, v regionu zahrnujícím 60 % belgické populace, dosaženy Vlámským blokem. V březnu však bylo druhé největší město Belgie – Avers zasaženo finančním skandálem. Tři státní úředníci byli podezřelí z toho, že sáhli na peníze městských asociací, aby pokryli své vlastní osobní výdaje. Tato krize skončila rezignací primátorky Léony Deticge (SP.A) a pádem radniční koalice. Avers je vyhlášený jako bašta extrémně pravicové strany Vlámský blok, v komunálních volbách v roce 2000 zde tato strana získala 33 % hlasů (20 z 55 míst v městské radě). Ostatní politické strany vytvořily po volbách duhovou městskou koalici, aby mohly omezit vliv této extrémistické strany. Averský finanční skandál mohl zhoupnout jazýček vah ve prospěch Vlámského bloku, který si nyní drží pozici jediné „čisté“ politické strany v Belgii. Dne 31. března se pak všechny politické strany, kromě extremistického hnutí, dohodly na jmenování Patricka Janssense (SP.A) primátorem města Avers. Vlámští liberálové a demokraté toto jmenování akceptovali výměnou za vytvoření jakési „integrační kanceláře“, jež je zodpovědná za správné hospodaření města, neboť si již tehdy nebyli zcela jisti funkčností „cordon sanitaire“.

Pokud bychom se ještě v krátkosti chtěli zabývat programovými tezemi volební kampaně, tak můžeme zmínit tyto nejdůležitější faktory: Pravice požadovala reformu zdravotního a sociálního systému, snížení nezaměstnanosti a přilákání vyšších investic do země, což mělo být dosaženo snížením daní. Dále podporovala zpřísnění trestů při organizovaném zločinu a lepší ošetření imigrační politiky. Levice bojovala za udržitelný sociální rozvoj, přesto si však byla schopna uvědomit, že reformy v sociální oblasti jsou více než potřebné. Levice a ekologické strany se navzájem podporovaly v programu udržitelného rozvoje a maximální otevřenosti Belgie pro uprchlíky. Kandidující strany se samozřejmě vyjadřovaly i k budoucnosti Evropy, legalizaci lehkých drog a k registrovanému partnerství. Snad jediná relevantní strana, a to Vlámský blok, se neustále staví jak proti legalizaci drog, tak proti registrovanému partnerství či euthanasii, neboť se považuje za jedinou stranu v zemi bránící tradice. V tomto ohledu kritizuje především vládní vlámské liberály, neboť ti se zasloužili o schválení většiny těchto liberálních zákonů.

5. Výsledky voleb

Od rána dne 18. května tedy mohli (či spíše museli) chodit belgičtí voliči k volebním urnám. Všechny politické strany netrpělivě čekaly první výsledky, které měly být zveřejněny ihned po uzavření volebních místností. První odhady signalizovaly vítězství levicové PS, Vlámští liberálové a demokraté (VLD) měli získat o jeden mandát méně. Opravdovým šokem pro vládní elitu byl ovšem opětovný nárůst hlasů pro pravicově-populistický Vlámský blok, který byl schopen získat další tři mandáty ve federálním parlamentu. Mnohem důležitější však byl fakt, že Vlámský blok se stal nejsilnější stranou v provincii Antwerpen (24,1 % hlasů) a dokonce byl schopen získat druhou příčku (ve vlámské volební části) v oblasti Brussel-Halle-Vilvoorde, kde získal 10,3 % hlasů (vítězná VLD získala 11,6 %).

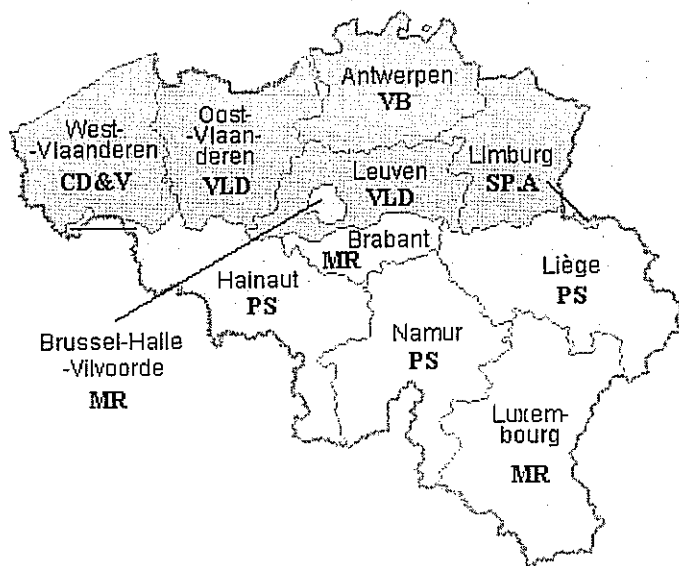
Tabulka č. 1 – oficiální výsledky federálních voleb v Belgii konaných dne 18. května 2003

Strana/koalice	Volby 1999		Volby 2003	
	Procent hlasů	Mandátů	Procent hlasů	Mandátů
VLD	14,3 %	23	14,2 %	25
CD&V	14,1 %	22	13,3 %	21
PS	10,2 %	19	13,0 %	25
MR	10,1 %	18	11,4 %	24
VB	9,9 %	15	11,6 %	18
SP.A – Spirit	9,9 %	15	11,6 %	18
ECOLO	7,4 %	11	3,6 %	4
CDH	5,9 %	10	5,5 %	8
AGALEV	7,0 %	9	2,4 %	—
NVA	—	—	3,1 %	1
FN	1,5 %	1	1,8 %	1
ostatní	4,5 %	—	7,6 %	—

Pramen: *Gazet van Antwerpen*, 19. květen 2003

Jak volby tedy vlastně dopadly? Většinu informací si čtenář může vyčíst z tabulky č. 1, kde najde oficiální výsledky federálních voleb. Strany vládní koalice mohly být velmi spokojeny: Čtyři „pilířové strany“ vládní koalice, tj. VLD, PS, MR a SP.A, si své pozice upevnily a byly schopny dále pokračovat ve vládní odpovědnosti za podpory většiny poslanců v Poslanecké sněmovně. Naproti tomu za svou účast ve vládní koalici zaplatily obě ekologicko-alternativní strany, tedy vlámská i valonská, když se vlámský Agalev vůbec do Poslanecké sněmovny nedostal a valonské Ecolo ztratilo skoro dvě třetiny mandátů. Po dlouhodobém systematickém růstu preferencí od konce 80. let pro tyto strany přišel tedy velký pád. Zda tento propad bude pro vlámský Agalev (případně Ecolo) znamenat konec existence, je velkou otázkou. Osobně si myslím, že ne, neboť tato strana má stále zastoupení v regionálních parlamentech, a také na komunální úrovni a propad preferencí může být jen dočasný. Valonské křesťanské demokráty (CDH) postihl také úpadek voličské přízně, ale v jejich případě je to otázka dlouhodobější, která je dána jejich národním programem, který valonský elektorát již delší dobu odmítá. Ve volbách relativně uspěla i Nová aliance Vlámka (Nieuwe Vlaamse Alliantie, NVA)¹, ale také Národní fronta. Výsledky voleb byly v belgickém tisku prezentovány jako „Steve (předseda SP.A-Spirit) vyhrál, Agalev končí!“² a ve své podstatě tento nadpis vystihuje výsledek voleb. Je také velmi zajímavé sledovat, jak si jednotlivé strany vedly ve volebním klání v jednotlivých provinciích, což ukazuje mapka č.1. Mapka totiž naznačuje také to, kde mají jednotlivé politické strany své bašty, což souvisí s odlišným vnímáním náboženských a etických otázek, stejně jako s relativním bohatstvím provincií. V těchto provinciích pak strany většinou vítězí i v regionálních volbách.

Mapka č. 1 – vítězné strany voleb v jednotlivých provinciích Belgie (tmavší část označuje Vlámsko, světlejší část Valonsko, Brusel-Halle-Vilvoorde je zvláštním distriktem)

Pramen: Vlastní mapa dle výsledků voleb

6. Formování vlády a závěr

Ihned po oficiálním vyhlášení volebních výsledků začala jednání o složení budoucí belgické federální vlády. Situace byla poznamenána především neúspěchem dvou koaličních partnerů, tedy ekologických stran, ale i přesto bylo možno vytvořit stabilní vládu. Předem všechny relevantní „demokratické“ strany oznámily, že nemíní jednat o budoucí vládě s představiteli Vlámského bloku. Objevilo se zde hned několik možností zformování vlády a bylo jen na vrcholných představitelích stran, jakou formu koaliční vlády zvolí. Na výběr byly tyto možnosti (názvy koalic jsou odvozeny z tradičního vnímání zúčastněných stran):

1) <i>Tripartitní koalice</i> (VLD, MR, SP.A-Spirit, PS, CD&V, CDH)	125 mandátů ze 150
2) <i>Staronová koalice</i> (VLD, MR, SP.A-Spirit, PS, Ecolo)	101 mandátů ze 150
3) <i>Fialová koalice</i> (VLD, MR, SP.A-Spirit, PS)	96 mandátů ze 150
4) <i>Centristická koalice</i> (VLD, PS, CD&V, CDH)	78 mandátů ze 150
5) <i>Římsko-modrá koalice</i> (VLD, MR, CD&V, CDH)	76 mandátů ze 150

Jednání o sestavení vlády trvají v zemích Beneluxu běžně i déle než půl roku, a proto se dá říci, že si předseda vítězných Vlámských liberálů a demokratů a kandidát na premiéra Guy Verhofstadt velmi pospíšíl. Již v polovině června byla dohodnuta spolupráce mezi VLD, PS, MR a SP.A-Spirit a dne 12. července 2003 byla králem jmenována nová vláda tzv. fialové koalice¹.

Federální volby v Belgickém království v roce 2003 byly potvrzením velké stability stranického systému této západoevropské země. Nekonal se žádné větší překvapení, jako tomu bylo například v sousedním Nizozemí v roce 2002, kdy nečekaně uspěla pravicově-populistická strana Pim Fortuyna. Přesto bych rád nakonec připomněl hlavní body voleb. Volby přinesly obrovský propad voličských preferencí pro ekologické strany Ecolo a Agalev, posílení dominantních a státotvorných stran jak na pravici, tak na levici, ale také opětovný nárůst mandátů pro populistický Vlámský blok. Výsledky voleb umožnily zformování stabilní vládní koalice, která je velmi podobná té dosavadní a bude pokračovat v započaté reformní práci.

Poznámky:

1. K této kapitole byly využity poznatky z knihy Witte et al. 2000: 276–282.
2. Roky 2001/2002 byly po letech 1968/1978 opět časem významných přesunů na stranickém poli Belgie. Mnoho stran (CVP, PSC, SP, VU, ID21, atd.) v těchto dvou letech změnilo svůj název, programatiku a také své celkové směřování, což zpočátku bylo trochu pro voliče zmatečné.
3. Tečka oddělující SP od A byla do názvu uvedena na žádost výrobce vody SPA, majitele ochranné obchodní známky.
4. Název strany SPIRIT je složen z počátečních písmen vlámských slov, které mají vystihovat zaměření strany. Překlad názvu: Sociální, Progresivní, Mezinárodní, Regionální, Sjedenoci demokraté, Do budoucna orientovaní.
5. Někdy se v překladu využívá i správnějšího názvu strany (dle originálu z vlámsčiny) a to Křesťanští demokraté a Vlámové.
6. Volební kampaň pro federální volby 2003 se zaměřila převážně na tato nekonformní témata. Volební propagace VLD ukazovala dva objímající se homosexuální muže, dobrovolně umírajícího starého člověka či pohled na soubor lehkých drog.
7. Strana, která se stane vítězem voleb ve Vlámsku, se většinou stává i nejsilnější stranou v Belgii, neboť z celkových 150 poslanců belgické sněmovny reprezentantů je 88 voleno ve Vlámsku a jen 62 ve Valonsku. Důkazem tohoto tvrzení je, že za posledních 30 let, kdy došlo k federalizaci země, bylo šest ze sedmi ministerských předsedů z vlámské části Belgie (ve volbách vítězila především vlámská CVP a nominovala tudíž premiéra).
8. Viz Vanhecke, F. 2003: 1–2
9. Vlámští liberálové a demokraté stejně jako Reformní hnutí však ani na moment nepomýšleli na společnou vládu s Vlámským blokem, neboť jim bylo jasné, že v případě spojení s touto populistickou stranou by ztratili své liberální voliče a zároveň by někteří voliči mohli odejít k Vlámskému bloku. Spojenectvím by strany riskovaly i mezinárodní izolaci Belgie, stejně jako tomu bylo po vstupu FPÖ do rakouské spolkové vlády.
10. Viz *Ministers quit Belgian cabinet* (news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/3001555.stm)
11. Ten nedlouho před volbami stranu opustil, neboť nesohlasil s tak výraznou změnou politického směřování a založil vlastní stranu – Novou křesťanskou demokracii (NCD). Tato strana však ve volbách totálně propadla a nezáskala ani půl procenta hlasů.
12. Nová aliance Vlámka byla založena na podzim 2001, a to po rozpadu Lidové unie (Volksunie, VU), která v letech 1954–2001 zastávala pozici umírněné vlámské národní strany. V roce 1978 se od ní oddělila skupina, která založila radikální Vlámský blok. Z Lidové unie vznikla i levicová strana Spirit, která se později spojila s SP.A.
13. Viz *Gazet van Antwerpen* 2003, str. 1
14. V Belgii je tato vláda označována jako Paars I. Paars znamená holandsky (vlámsky) „fialová“, což značí spojení barev stran vládní koalice (modrá a červená) a číslovka I. značí první vládu tohoto složení.

Literatura, internetové zdroje:

- Vanhecke, F. (2003): *Election Time. The Flemish Republic*, Vol II, No 2, April 2003, str. 1–2
- Witte, E. – Craeybeckx, J. – Meynen, A. (2000): *Political history of Belgium: From 1830 onwards*. Brussels, VUB University Press.
- La Libre Belgique (valonské noviny) ze dne 5. května 2003
- Gazet van Antwerpen (vlámské noviny) ze dne 2. května 2003 a 19. května 2003
- Internetový portál BBC News (<http://news.bbc.co.uk>)
- Internetové stránky Federale Parlementsverkiezingen op 18. mei 2003 (http://verkiezingen2003.belgium.be/index_nl.shtml)
- Internetové stránky CD&V (<http://www.cdenv.be>)
- Internetové stránky VLD (<http://www.vld.be>)
- Internetové stránky N-VA (<http://www.n-va.be>)
- Internetové stránky Reformního hnutí (<http://www.mouvementreformateur.be>)
- Internetové stránky SP.A – Spirit (www.spa-spirit.be)
- Internetové stránky Vlámského bloku (<http://www.vlaamsblok.be>)
- (Internetové odkazy ověřeny k 15. 8. 2003)